

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (HİNDOLOJİ)
ANABİLİM DALI

**GUPTA İMPARATORLUĞU: HİNDİSTAN'IN
ALTIN ÇAĞI (M.S.4-6.YY.)**

Yüksek Lisans Tezi

Melahat Hande TURGUT

Ankara- 2009

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (HİNDOLOJİ)
ANABİLİM DALI

**GUPTA İMPARATORLUĞU: HİNDİSTAN'IN
ALTIN ÇAĞI (M.S.4- 6.YY.)**

Yüksek Lisans Tezi

Melahat Hande TURGUT

Tez Danışmanı
Prof.Dr.Korhan KAYA

Ankara-2009

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (HİNDOLOJİ)
ANABİLİM DALI

GUPTA İMPARATORLUĞU: HİNDİSTAN'IN
ALTIN ÇAĞI (M.S.4- 6.YY.)

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kochan KAYA

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Kochan KAYA.....

Prof. Dr. M. Emin ÖZCAN.....

Doç. Dr. Deniz CAN.....

.....

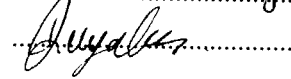
.....

.....

İmzası

M. Emin ÖZCAN

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi ..07.09.2009..

(Tez Beyan Belgesi)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

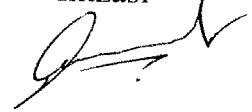
Bu belge ile, tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...03.../...06.../...2012...)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Melahat..Hnde..SAVAŞ.....

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

I.GİRİŞ.....	1
Gupta İmparatorluğu'ndan Önce Hindistan'ın Siyasi ve Kültürel Yapısı	
II.GUPTA İMPARATORLUĞU; HİNDİSTAN'IN ALTIN ÇAĞI.....	4
A. GUPTA HANEDANLIĞI.....	4
B. DİN, EDEBİYAT VE BİLİM.....	14
C. HEYKELTIRAŞLIK VE MİMARİ.....	19
III. SONUÇ.....	34
TEZ ÖZETİ.....	37
SUMMARY.....	39
KAYNAKÇA.....	41
LEVHALAR LİSTESİ.....	44
LEVHALAR	

ÖNSÖZ

Gupta Dönemi, Hindistan tarihinin en önemli dönemlerinden biridir. Devlet yapısından ekonomiye, dinden sanata, pozitif bilimlerden felsefeye, her alanda ilerlemelerin yaşandığı bir dönemdir.

Özellikle Hinduizmin yeniden ön plana çıkmasıyla, Hindistan'ın özgün kültürünü oluşturduğu bu dönem, günümüz Hindistan'ının temel taşlarını oluşturması bakımından ayrıca incelemeye değerdir. Bu dönem, pek çok bilim adamınca Hindistan'ın Altın Çağı, Hindistan'ın Klasik Dönemi ya da Hindu Rönesansı olarak değerlendirilmektedir.

Bu dönemde Buddhizm ve Caynizm'de gelişmeye devam etmiştir ancak Gupta Dönemi'nin esas itibariyle Hindu nitelikli olması nedeniyle, Buddhist ve Caynist yapılarına zaman zaman değinilmekle birlikte bu çalışmada yer verilmemiştir. Ayrıca Gupta Dönemi çok yönlü gelişmelerin yaşandığı bir dönem olduğundan; edebiyat, pozitif bilimler ve din konuları genel hatlarıyla anlatılmış ancak günümüze ulaşan yapılar sayesinde gelişimin en iyi takip edilebildiği mimari ve heykeltıraşlık ayrı bir bölüm halinde incelenmiştir.

Böylesine canlı, dünya tarihinin büyük imparatorlukları ile eş değerde tutulan Gupta Dönemi'ni inceleme olanağı sunan ve her zaman beni destekleyen hocam, Sayın Prof. Dr. Korhan KAYA'ya teşekkürlerimi sunarım.

Melahat Hande TURGUT
Ankara, 2009

I. GİRİŞ

Gupta İmparatorluğu'ndan Önce Hindistan'ın Siyasi ve Kültürel Yapısı

Hindistan tarihinin ilk büyük Hint imparatorluğu olan Maurya İmparatorluğu'nun çöküşü (M.Ö. II. yy.) ile Gupta İmparatorluğu'nun doğuşu (M.S.300/320) arasına rastlayan ve yabancı hanedanların kendi aralarında savaşarak Kuzey Hindistan'da kısa ömürlü geçici üstünlükler kurduğu beş yüzyıllık süre genellikle Hindistan tarihinin karanlık dönemi olarak tanımlanır¹. Kuzey Hindistan tarihinin bu evresinde, değişimi getiren itici güçlerin çoğunlukla Hindistan dışından geldiği görülür. Bu güçlerin başında da Sakalar ve Kuşan İmparatorluğu gelmektedir. Sakalar satraplıklar halinde, Hindistan'ın kuzeybatısında egemendiler ancak Kuşan İmparatorluğu'nun yanında ikincil devletler olarak varlık göstermişlerdir. Kuşan İmparatorluğu ise, asıl merkezi Afganistan ve Pencap'ta (Pakistan) olan bir imparatorluktu ve başkentleri de Peşaver'di. İmparatorluk büyüyerek Orta ve Kuzey Hindistan'ı da egemenliği altına almıştı².

Gupta Hanedanlığı'nın doğuşu hakkında, Kuşan İmparatorluğu'nun yıkılışı hakkında olduğu gibi çok az şey bilinmektedir ve bu iki olay arasındaki yaklaşık bir yüzyıl neredeyse tamamen karanlıktır. Kuşan İmparatorluğu'nun, M.S.200'den itibaren dağıldığı bilinmektedir ancak bu çöküşün sebeplerine ilişkin yalnızca tahminlerde bulunulabilir.

¹ H.Kulke- D.Rothermund, *Hindistan Tarihi*, İmge Yayınevi, Ankara, 2001, s.128.

² P.Speer, *India A Modern History*, The University of Michigan Press, 1961, s. 77-78.

M.S.226'da İran'daki Arsacid³ sülalesinin yerine, daha güçlü olan Sasaniler geçmişlerdir. Bu yeni hanedanlık, Afganistan'daki Kuşan topraklarına kadar ilerlemiş ve olasılıkla Kuşan buyruğuna katılacak askeri desteğin önünü kesmişlerdi. İmparatorluk düzeyinde böyle bir kriz, bağımlı devletlerin ayaklanma zamanının geldiğini gösterir ve bu da Kuşanların imparatorluğunu sona götüren olay olabilir. Fakat imparatorluk tahtı Kuşanlar'dan Perslere geçmemiştir. Yeni Pers kralları, M.S.7.yy.'da Müslüman Araplar tarafından tahttan indirilmelerinin arifesinde, Romalılarla yaptıkları savaşlarda periyodik olarak yenilgiye uğramışlardır. Bu koşullarda, Aşağı Ganj Vadisi ve Pers sınırı arasında bir iktidar boşluğu bulunuyordu. Kuşan egemenliği Afganistan'ın üst bölgelerinde, Müslümanların gelişine kadar varlığını sürdürmüştür; bu sırada orta-batı Hindistan'da da Saka "satraplıkları" yine bağımsızlıklarını kazanmıştır.

Bu durum, Guptaların yükselişinin başlangıcıdır. Bu yeni imparatorluk, Çandraguptan'ın (Maurya) gibi, batı yerine doğudan gelmiştir. Nasıl iktidara geldiği konusunda çok az bilgi vardır fakat görünüme göre özü yine Magadha Devleti'nin devamı niteliğindedir⁴

Özetle, M.S.300'lerde, Gupta İmparatorluğu henüz tarih sahnesindeki yerini almadan önceki Hindistan'ın siyasi durumuna değinecek olursak; M.S. III. yy. başlarında imparatorlukları yıkılmış olmasına rağmen Kuşanlar ve Sakalar, neredeyse bütün batı ve kuzeybatı Hindistan'a hâkim durumdaydılar. Kuzey

³ M.Ö.247- M.S.224 arasında Pers ülkesinde hüküm süren imparatorluk. Kurucusu Arsaces'tir ve sülalenin ismi de buradan gelmektedir. Persce'de Ashkanian olarak adlandırılan sülale Parth kökenlidir ve imparatorlukları Parth İmparatorluğu olarak da adlandırılır.

⁴ Speer, 1961, s. 77-78.

Hindistan'ın geriye kalan bölümü ise, çok sayıda bağımsız ya da yarı bağımsız prensliğe bölünmüştü. Bu prenslikler krallar ya da monarşik olmayan klanlarca yönetiliyordu ⁵.

M.Ö. II. yy.- M.S.300/320 tarihleri arasındaki dönem, her ne kadar karanlık dönem olarak tanımlansa da, Hindistan'da çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. En önemli gelişme, kuşkusuz Buddhizm tarihi açısından meydana gelmiştir. Yabancı yöneticiler, katı bir kast sisteminin hâkim olduğu Hinduizm yerine Buddhizmi daha benimsenebilir görmüş ve bu da Buddhizmin gelişerek yayılmasına büyük katkı sağlamıştır.

Bilinen bir diğer önemli katkı ise Hint sanatına olan katkıdır. Kökenini Yunan- Roma üslubundan alan Gandhara sanat okulu, Kuşan Hanedanı döneminde (M.S.II. yy.) 'arkaik' Hint unsurlarını taşıyan Mathura sanat okulu ile birleşmiş ve ortaya çıkan bu sentez daha sonra klasik Gupta tarzının modelini oluşturmuştur. Karanlık dönem olarak adlandırılan bu uzun süre, aslında Hindistan'ın Klasik Çağı ya da Altın Çağ olarak değerlendirilen Gupta Dönemi'ni doğurmuştur.

⁵ R.C.Majumdar [Ed.], *A Comprehensive History of India*, Vol.III, Part I, People's Publishing House, New Delhi, 1981, s.2.

II. GUPTA İMPARATORLUĞU; HİNDİSTAN'IN ALTIN ÇAĞI

A.GUPTA HANEDANLIĞI

Gupta soyadı, M.S.4. ve 5.yy.'larda Kuzey Hindistan'ın büyük bölümüne egemen olan imparatorluk ailesi ile Hindistan tarihinde ölümsüzleşmiştir. Fakat Gupta adının, isim son eki ve bir aile ya da klan ismi olarak çok daha erken tarihlere kadar izi sürülebilir. Bu erken isimlere ilişkin en ünlü örnekler, Maurya İmparatorluğu'nun kurucusu olan Çandra-gupta ve Asoka'yı Buddhizme döndüren keşiş Upa-gupta'dır. Daha sonraki dönemlere gelindiğinde; Satavahana döneminde Pari-gupta, Siva-gupta ve Sivaskanda-gupta gibi, bazı krali memur isimleriyle karşılaşırız. Gupta'nın bir klan ismi olduğu ise, Prakrit dilindeki Gotiputa (Gupta klanına ait bir kadının oğlu), - Sanskrit'teki karşılığı Gaupiti-putra'dır – ile kanıtlanmaktadır. Gotipuda kelimesi, imparatorluk Guptaları henüz ortaya çıkmadan önce, kayalara oyulan kayıtlarda en az 12 kez geçmektedir. Bu kayıtların analizi, Gaupiti-putraların, Kuzey Hindistan ve Deccan'ın değişik bölgelerine ait olduklarını ve farklı mesleklerle uğraştıklarını göstermektedir. Bunlar ermiş, keşiş, savaşçı, krali yazıcı ve kuyumcu idiler. Bazıları krali aileye mensuptular ve bunlardan birine de Rashtrika'ların krali anlamına gelen Maharathi deniliyordu.

Hindistan'ın değişik bölgelerine yayılmış olan Gupta klanlarının, tek bir önemli klan ya da ailenin zaman içinde dallara ayrılarak farklı bölgelere yayılması ya da en azından ortak bir soydan geldiğine ilişkin bir kurgu bulunmakla beraber, tatmin edici bir kanıt ile ispatlanabilmiş değildir. Fakat M.S.3.yy.'da bu ilkel Gupta klanının

Hindistan'da egemen olduğu fikri doğru olsa bile, bunu Gupta imparatorluk ailesi ile bağdaştırmak gúçtür. Erken kayıtlarda bu aileden 'Gupta' olarak bahsedilmemektedir ve daha sonraki isimleri olan 'Guptanvaya' ya da 'Gupta Ailesi', muhtemelen yalnızca Çandra-gupta I'den itibaren isimleri Gupta Kelimesi ile biten kralları kapsamaktadır.

Sonuç olarak, hanedanlığın ismini var olan bir klandan mı aldığı yoksa daha sonraki tarihlerde kendilerini güce kavuştıran kralları Çandra-gupta'yı taklit ederek bütün haleflerinin isimlerinin sonuna bu adı mı eklediği belli deđildir⁶.

Daha önce de değinildiği gibi Gupta İmparatorluğu Magadha Devleti'nin devamı niteliğindedir⁷. Magadha Devleti egemenliği, Guptalardan dokuz yüzyıl önce, yaklaşık olarak M.Ö.600'lerde başlamış ve Maurya hanedanlığı altında da imparatorluk düzeyine yükselmiştir. Mauryaların çöküşünden sonra, Magadha, Yunan hükümdar Menandros'un ve Hintli müttefiklerinin saldırılarını püskürterek ve Kuşan hâkimiyetinden kurtularak, bağımsız bir devlet olarak varlığını sürdürmüştü. M.S.3.yy.'ın sonunda, Lichchhavi kabilesi ki Buddha da yaklaşık 1000 yıl önce bu kabilenin bir koluna mensuptu, tekrar önem kazandı. İlk Çandragupta, bu kabileye mensup olan prenses Kumara Devi ile evlendi ve böylelikle egemenliğini Magadha'dan (modern Bihar) en batıda Prayag'a (modern Allahabad) kadar genişletti. Bu akrabalığın önemi, Çandragupta'nın ismine kraliçesinin ve Lichchhavi isimlerinin eklemesi suretiyle basılan sikkelerle gösterilmiştir (Levha XXX a). Lichechaviler, Nepal ve Tibet'le bağlantısı olan dağ eteklerinin insanlarıydı.

⁶ Majumdar, 1981, s.4 vd.

⁷ Bkz. s.2.

Görünüşe göre savaşçı bir ırktılar. Moğol olabilirler ancak daha büyük olasılıkla Moğol ve Ari unsurların bir karışımıydılar. Hindistan'da her şey karışıktır, ki bu da muhtemelen ırksal saflık üzerine çok fazla vurgu yapılmasından kaynaklanmaktadır. Bu Lichchhavi- Magadha ortaklığı ile, Hint politik becerisi ve dağlıların savaş gücünün birliğini görebiliriz. Böylece Ari Guptalar da, bir zamanların Magadha İmparatorluğu'nu yeniden kurmak için ihtiyaç duydukları öncülerini bulmuş olmalıydılar.

İlk Gupta kralı, M.S.320'de yeni bir çağ başlattı ve M.S.330'da öldü. Halefi olan oğlu, kırk yıldan fazla tahtta kaldı ve Bengal, Yukarı Yamuna- Ganj Vadisi ile orta Hindistan'ın bazı bölümlerini topraklarına ekledi. Aslında onun zamanında imparatorluk toprakları, Pencap hariç, Hindistan'ın geleneksel sınırlarını içeriyordu- Indus'tan Bengal Körfezi'ne; Narbada Nehri'nden kuzey dağlarına. Sonraki kral bir dizi fetih gerçekleştirerek, hayati önem taşıyan Malwa, Gujarat ve Saurashtra'yı topraklarına kattı. Bu da beş yüz yıldır sürüp giden Ujjain'deki Saka liderlerinin son bulduğunu gösteriyordu. Ayrıca, bu sayede imparatorluk batı denizine de ulaşabilecekti. Dolayısıyla imparatorluğa, Doğu Roma İmparatorluğu'nun halen gelişkin olduğu Avrupa'ya doğru bir pencere açılmış oluyordu. Bu kral, Yeni Delhi yakınlarındaki Kutup Camii'ndeki demir sütunun, olağanüstü başarıları anısına dikildiği düşünülen Chandragupta Vikramaditya idi. İmparatorluk, 5.yy. ortalarına, istilacı Hunlar dört bir yandan kuşatıncaya kadar devam etti. Yüzyıl sonunda ise, Magadha Krallığının halen yaşamasına rağmen Gupta İmparatorluğu selefleri Mauryalar gibi çöktü⁸.

⁸ Speer, 1961, s.78-79.

1.Çandragupta I

Kuzey Hindistan'ı dolduran küçük devletlerin gölgesinden sıyrılan Lichchhavier ve Magadha sınırlarında Guptalar tarafından kurulan yeni prenslik, evlilik yoluyla ortaklık kurarak güçlenmişti. Erken Guptalar - Srigupta ve oğlu Ghatotkachagupta- basit bir ad olan Maharaja⁹ adını almışlardı. Bu kralların tam olarak nerede hüküm sürdükleri ve herhangi bir büyük hükümdara bağlı olup olmadıkları bilinmediğinden; ilk iki Gupta kralının durumlarını askıda bırakmak daha doğru olacaktır. Fakat Ghatotkachagupta'nın oğlu ve halefi olan, üçüncü kral Çandragupta I, kesinlikle güçlü bir hükümdardı ve Lichchhavierle ortaklık yaparak prensesleri Kumaradevi ile evlenmişti. Bu antik aile ile evlilik yoluyla sağlanan ortaklık, kuşkusuz silik Guptalar'ın durumunu güçlendirmiştir. Kuzey Bihar'daki Lichchhavi toprakları ve bitişiğindeki Gupta prensliği, Çandragupta I döneminde birleşmiştir ve yine bu dönemde Oudh, Magadha, Prayaga'ya kadar Ganj Nehri boyunca Gupta egemenliğine girmiştir. Çandragupta I, genellikle Gupta çağının kurucusu olarak kabul edilir ve M.S.320'de taç giymiştir. Fakat ondan sonra yerine geçen oğlu Samudragupta yeni çağın sinyallerini babasından daha fazla vermektedir.

2.Samudragupta

Samudragupta, Çandragupta I tarafından kardeşleri arasından kendisinin yerine geçmeyi en çok hak eden yönetici olarak seçilmiştir. Bu durum doğal olarak

⁹ Bu isim, Kanishka gibi büyük krallar için de kullanılmıştır ve büyük bir hakimiyeti işaret ediyor olmalıdır. Bununla birlikte Erken Gupta döneminde basit bir memurluk ismi olarak kullanıldığı ve büyük hükümdarlar yerine feodal beylere verildiği görülmektedir. Bu görüş genel olarak kabul edilmektedir fakat buna ek olarak maharaja isminin sadece feodal beylere değil, Magha ve Nepal'e hakim olan Lichchhavi hükümdarlara da verildiği de öne sürülmektedir. Bkz. Majumdar, 1981, s.6-7.

kardeşler arasında hayal kırıklığı yaratmış ve Samudragupta'ya karşı başarısız bir darbe girişiminde bulunmuşlardır. Samudragupta'nın en büyük kardeşi olarak tanımlanan ve bazı altın sikkelerde geçen kral Kacha adı, olasılıkla bu hipotezi desteklemektedir.

Yaklaşık olarak yarım yüzyıl saltanat süren Samudragupta (M.S.330/35-375?)¹⁰, Hindistan'ın en büyük krallarından biriydi. Etkisi altına aldığı Hindistan topraklarının büyük bölümünde silinmez izler bırakmış ve bu da kendisine "Hint Napolyon'u" denmesini sağlamıştır. Hindistan'ın politik birliğini sağlamak en büyük hayaliydi ve o dönemin inişli çıkışlı koşulları ve durmaksızın değişen sınırları içinde geniş üniter bir devlet kurmak imkânsız görünüyordu¹¹.

Hükümdarlığının ilk yıllarında, Ganj Ovası'ndaki prenslikleri boyunduruğu altına almıştır. Ardından vahşi orman kabilelerini kontrol altına almış ve son olarak da Deccan'a doğru askeri bir ilerleme gerçekleştirmiş; böylelikle yarımada'nın büyük bölümüne hakim olarak Kanchi'deki Pallava krallığına dek uzanmıştır. Samudragupta, güneydeki fetihlerini kalıcı kılmaya çalışmamış ve burada elde ettiği devasa altın ganimeti ile başkente dönmüştür. Ancak bu güney seferi ile Gupta yönetimi yeni bir imparatorluk boyutu kazanmıştır.

¹⁰H.Bayur, *Hindistan Tarihi: İlkçağlardan Gurkanlı Devleti'nin Kuruluşuna Kadar (1526)*, I.Cilt, TTK, Ankara, 1946, s.83-84.

¹¹ S.N.Sen, *Ancient Indian History and Civilisation*, New Delhi, 1988,s.172-173.

“Bu fetih ayrıca Hindu krallığı kavramı açısından ideolojik bir bütünleşme sağlanmasına katkıda bulundu. Fetih seferlerinin ardından gelen at kurbanı töreniyle Samudragupta kendisinin evrenin hakimi (cakravartin) olduğunu iddia etti. Bu yüzden Allahabad kitabesi ona, benzer kitabelere göre inanılmayacak derecede abartılı övgüler düzdü. Bu kitabede şöyle bir cümle yer alır: ‘O sadece insanlık geleneği olan törenlerin kutlanmasında bir ölümlüdür, (ancak öte yandan) yeryüzündeki bir tanrıdır (deva)’.”¹²

Samudragupta döneminde imparatorluk sınırları, kuzeyde dağların etekleri, doğuda Brahmaputra, batıda Jumna ve Chambal Nehirleri ve güneyde de Nabadā’ya kadar uzanmıştı. Bunun dışında, Pencap ve Malwa’da yer alan çeşitli kabile devletleri de imparatorluk himayesine alınmıştı. Ayrıca beş sınır krallığı da – Brahmaputra deltasındaki Samatata, Doğu Bengal’de olduğu düşünülen Davaka, kabaca Assam’a denk gelen Kamarupa, muhtemelen Kumaon ve Garhwal ile temsil edilen Kartripura ve Nepal- vergiye bağlanmıştı¹³.

3. Çandragupta II

Gupta İmparatorluğu’nun bir sonraki büyük kralı, M.S.380- 413 yılları arasında hüküm süren, Samudragupta’nın oğlu Çandragupta II’dir. Daha sonra ek olarak Vikramaditya adını alan Çandragupta II, birkaç yüz yıldır Sakalar tarafından yönetilmekte olan Malwa, Gujarat ve Saurashtra’yı ele geçirmiştir. Bu durum

¹² Kulke- Rothermund, 2001, s.135.

¹³ V.A.Smith, *The Oxford History of India*, Oxford University Press, London, 1981, s.166-167.

yalnızca imparatorluk topraklarını Bengal Körfezi'nden Arap Denizi'ne kadar genişletmekle kalmamış, aynı zamanda batı dünyası ile direkt bağlantı kurmasını sağlamıştır. Özellikle Malwa'daki Ujjain, o dönemde ticaret yollarının geçtiği bir merkezdi. Ayrıca Hindistan'ın batı kıyısının ele geçirilmesiyle de limanlardan sağlanan vergi ve gelirler, Gupta İmparatorluğu'nun ekonomik olarak ilerlemesini sağlamıştır¹⁴.

“Guptalar imparatorluk ekonomisinin büyüklüğünü kanıtlamak için çok miktarda güzel altın sikke bastırdı. Bu sikkeler başlangıçta Kuşanaların sikkeleri gibi Roma modeline bağlı kalarak ve dinara dayalı olarak basıldı. Skandagupta bu sikkelerdeki altın muhtevasını azaltırken aynı zamanda da ağırlığını Hint standartlarına uydurarak 7.8 gramdan 9.3 grama yükseltti. Bu etkileyici sikkeler, üzerlerindeki tanrılaştırılmış Gupta hükümdarlarının resmi ile bir imparatorluk propaganda aracı olarak da kullanılıyordu. II. Çandragupta Saka geleneğini izleyerek gümüş sikkeler de bastırdı. Başlangıçta bu uygulamayı Batı Hindistan'la sınırlandırdı, ancak bir müddet sonra gümüş sikke kullanımı imparatorluğun her yerine yayıldı. Bakır sikkeler ve deniz kabukları yerel mübadele aracıydı”¹⁵

Çandragupta II döneminde, Gupta İmparatorluğu bölgesel genişlemenin yanı sıra kültürel alanda da büyük başarılar kazanmıştır.

¹⁴ Smith, 1981, s.167 vd.

¹⁵ Kulke- Rothermund, 2001, s.137.

Çandragupta'nın diğeri bir başarısı da kızının, orta Hindistan'da güçlenerek Gupta yayılmasını durduran Vakata hanedanının kralı Rudrasena II ile olan evliliğidir. Dedesi Çandragupta I'in taktiğini uygulayan Çandragupta II, bu sayede Vatakalar ile yakın ilişki kurmuştur ve bu yakın ilişki sayesinde Gupta siyasi mirasının orta ve güney Hindistan'a yayılmasında Vatakların önemli katkısı olmuştur.¹⁶

4.Kumaragupta ve Skandagupta

M.S.415'te tahta geçen Kumaragupta, 40 yıl hüküm sürmüştür. İmparatorlukta bir küçülme olmamasına karşın yeni fetihlere ilişkin bir kayıt bulunmamaktadır ancak Malwa'nın batısında kalan bazı toprakları ele geçirdiği sanılmaktadır. Bu dönem, barışçı ve hoşgörülü bir yönetimin olduğu bir dönemdir.

Yine bu dönemde devlet yapısında da bazı yenilikler getirilmiş ve bir birleştirme sürecine girilmiştir. Buna göre, imparatorluğun merkez bölgesi hükümdar tarafından atanan yöneticilerin idaresindeki birçok eyalete bölünmüştü. Bu eyaletler de alt bölgelere ayrılmıştı ve en alt kademedede ise yerel otoriteye bağlı köy ve kasabalar bulunuyordu¹⁷.

¹⁶ Kulke- Rothermund, 2001, s.136.

¹⁷ A.g.e., s.142.

Kumaragupta iktidarının son dönemlerinde, muhtemelen Hunlarla müttefik olan Pushyamitra tehdidi ile karşı karşıya kalan imparatorluk, veliaht prens¹⁸ Skandagupta'nın cesareti ve askeri dehası sayesinde kurtulmuştur.

M.S.450'de tahta geçen ve son büyük Gupta kralı olan Skandagupta, bu kez Hun tehdidi ile karşı karşıyadır. Kralın bu ilk Hun saldırısını engellemeyi başardığı anlaşılmaktadır ancak Hun savaşı, imparatorluğun maddi kaynaklarını zorlamıştır. Buna rağmen Skandagupta, güçlü yapılaşmayı devam ettirmeyi başarmış ve halk onun yönetiminden memnun kalmıştır. Skandagupta, batıda Kathiwar, doğuda ise Bengal ile sınırlanan neredeyse bütün Kuzey Hindistan'ı kapsayan büyük bir imparatorluğu yönetmiştir.

Skandagupta M.S.467'de ölmüştür. Onun ölümünün ardından, tahta kimin geçtiği konusundaki veriler eksiktir ve görünüşe göre Skandagupta ve kardeşi Purugupta'nın oğulları arasında taht kavgası çıkmıştır. Hanedanlığın Purugupta ve onun oğulları olan Budhagupta ve Narasimhagupta üzerinden devam ettiği düşünülmektedir. Bununla birlikte, kayıtlarda M.S.474'te Kumaragupta II'nin tahta geçtiği belirtilmektedir. Kumaragupta II, ya Skandagupta'nın oğludur ve onun ölümünün ardından tahta geçmiştir ya da Purugupta'nın oğullarından biridir ve halefi de M.S.477'de tahta geçen Budhagupta olmalıdır¹⁹.

¹⁸ Kumaragupta'nın asıl veliahtı diğer oğlu olan Purugupta'dır. Savaşta başarıları sayesinde tahtı ele geçiren Skandagupta, iktidarının ilk yıllarında taht kavgaları ile karşılaşmış olmalıdır. Bu durum onun ölümünün ardından da taht kavgalarının yaşanmasına neden olmuştur.

¹⁹ Sen, 1988, s.181; H.Raychaudhuri, *Political History of Ancient India*, Oxford University Press, Delhi, 1997, s.513 vd; Majumdar, 1981, s.78 vd.

5.Son Krallar ve Hun İstilas1

Budhagupta (M.S.477-497), son önemli Gupta imparatorudur. Onun döneminde taht kavgalarının olumsuz etkilerine rağmen, imparatorluk ayakta kalabilmiştir. Budhagupta'nın ardından tahta kardeşi Narasimha geçmiş ve onu da oğlu ve ardılları izlemiştir. Ancak Narasimha'dan itibaren başa geçen hükümdarlar yalnızca imparatorluğun küçük bölgelerini kontrolleri altında tutabilmişlerdir.

Hanedanlık M.S.570'e değin varlığını sürdürmüşse de, M.S.510'da Eran'da Hunlar tarafından büyük bir yenilgiye uğratılmıştır. M.S.510'dan itibaren Kuzey Hindistan, Hun İmparatorluğu'nun parçası haline gelmiştir ve bir kez daha yabancı egemenliğine girmiştir.

Kuzey Hindistan'daki Hun yönetimi kısa süreli olmakla birlikte etkileri kalıcı olmuştur. Hunlar ele geçirdikleri kentleri ve yapıları yıktılar.

“Hun istilasının bu yönüne ilişkin çok fazla araştırma yapılmamasına karşın klasik kuzeybatı Hindistan kent kültürünün onlar tarafından mahvedildiği anlaşılıyor. Hun bölgesindeki Buddhist manastırlar da bu saldırıya dayanamadı ve eski duruma dönmek bir daha asla mümkün olmadı. Hun istilasının çok önemli bir diğer etkisi de diğer Orta Asya kabilelerinin Hindistan'a göç ederek yerel kabilelerle birleşmesi oldu. Guccerat ve bazı Racput kabilelerinin bu şekilde doğarak akabinde Hindistan

tarhinde iz bıraktıkları anlaşılıyor. Kuzey Hindistan politika sahnesinde yeni aktörlerin ortaya çıkmasıyla Klasik Çağ sona erdi ve Ortaçağ dönemi başladı”²⁰

B. DİN, EDEBİYAT VE BİLİM

Gupta Dönemi, bilim adamları tarafından genellikle Hindistan’ın Klasik Çağı ya da Hindu Rönesansı olarak nitelendirilmektedir. Bunun en büyük nedeni Hindistan’ın ilk kez yabancı hükümdarlardan kurtularak, Hindu bir hükümdarlık altında birleşmiş olmasıdır. Bu anlamda Gupta Hanedanlığı’nı Maurya Hanedanlığı’ndan ayrı kılan nokta ise, özellikle Mauryaların en büyük kralı Aşoka’nın Buddhizmi benimsemesi ve yaymaya çalışmasıdır. Onun ardından Kuzey Hindistan’a hakim olan yabancı hükümdarlar da büyük oranda Buddhizmi benimsemişlerdir. Bu durum Hinduizm ve Caynizmi öldürmemiştir ancak bir duraklama dönemi olarak değerlendirilebilir. Hindu Guptaların tarih sahnesine çıkışıyla, Hinduizm de yeniden bir gelişim sürecine girmiştir.

Gupta Dönemi’nin en popüler tanrıları olarak Vishnu, Şiva ve Surya karşımıza çıkar. Vishnu, kuzeyde en büyük tanrı olarak kabul edilmişti ve avaturları arasında da Varaha ve Krishna öne çıkmıştı. Şiva kültürle ilgili olarak ise linga tapınımı oldukça yaygındı. Surya için Mandisor’da (Malwa) güneş tapınakları inşa edilmişti. Ayrıca Yaksha ve Naga tapınımları da oldukça yaygındı²¹. Bununla birlikte Buddhizm de bazı bölgelerde popüler olmaya devam etmiştir ve görünüşe

²⁰ Kulke- Rothermund, 2001, s.145.

²¹ Sen, 1988, s.190.

göre Hindular ve Buddhistler yan yana barış içinde yaşamışlardır²². Gupta Dönemi'nde Hindistan'ı ziyaret eden Çinli, Buddhist keşiş Fa-Hien, Buddhist manastırlarını ziyaret etmiş ve insanların refah ve bolluk içinde yaşadıklarını aktarmıştır²³.

Guptalarla birlikte Hinduizmin yeniden ön plana çıkması, Brahmanların kutsal dili olan Sanskrit'in de gelişmesini sağlamıştır. Daha önceki dönemlerde, özellikle de Aşoka'dan itibaren Prakrit dili kullanılıyordu. Gupta Dönemi'nde ise Prakrit'in yerini Sanskrit almış ve yazıtların çoğu bu dilde yazılmıştır. Gupta Dönemi'nde ise Sanskrit'i resmi dilleri yapmakla kalmamış, halk arasında da kullanılmasını sağlamışlardır²⁴. Sanskrit edebiyatı da bu dönemde yazılmış olan dramlarla en zengin örneklerini vermiştir. En büyük şair ve dram yazarı olan Kalidasa, Gupta Dönemi'nde yaşamıştır. Kālidāsa, çoğunlukla *kāvya* olarak bilinen tiyatro formunda yazdığı eserleri ile saray şiiri ve nesrine eşsiz katkıda bulunmuştur. *Kāvya*'nın en kolayca ayırt edilen karakteristik özelliği fazla süslü bir dil ve figürlerle kelime oyunlarının çokluğudur²⁵.

“Kālidāsa, tıpkı diğer Sanskrit yazarları gibi, eserlerinin konusunu tarih, mitoloji ve dinsel eserlerden almıştır. Onun devrinde dram ve şiir

²² Speer, 1961, s.80.

²³ Fa- Hien, Çandragupta II döneminde Hindistan'a gelmiş ve M.S.401-410 yılları arasında, manastır gezerek bu ülkede yaşamıştır. Başkent Pataliputra'dan saraylar kenti olarak söz etmiştir. Buranın oldukça zengin olduğunu da belirtmiş ayrıca notları arasında Hint toplumunun en değersiz varlıkları olan dokunulmazlara da yer vermiş ve soyluların yanlarından geçerken zil ile uyarıldıklarını aktarmıştır. Bkz. Wolpert, 1993, s.90; Speer, 1988, s.80; Sen, 1988, s.178 vd.; Smith, 1981, s.169-170; Bayur, 1946, s.85; Raychaudhuri,1997, s.492; Majumdar, 1981, s.62-63.

²⁴ Sen, 1988, s.191; Smith, 1981, s.173.

²⁵ J.C.Harle, *The Art and Architecture of The Indian Subcontinent*, Yale University Press, London, 1994, s.87.

sanatı çok ince ve ayrıntılı kayıt ve ölçülere bağlıydı. O, hem bilgi hem de duyuş yönünden kuvvetliydi. Edebi sanatları, felsefeyi, astronomiyi, hukuk ve coğrafya ile aşk sanatını (Kamasutra) iyi bilirdi. Şairin Hinduizmin Şivacı veya Vishnucu kanadından hangisine ait olduğu belirsizdir.

Kālidāsa'ya kırka yakın eser mal ederler. Ancak bunların hepsinin aynı kişiye ait olması pek olası değildir. Muhtemelen birden fazla Kālidāsa yaşamış olmalıdır. Gerçek Kālidāsa'ya mal edilen eser sayısı ise yedidir. Bunlar şunlardır:

- 1.Abhicnana Şakuntala
- 2.Vikramorvaşiya
- 3.Malavikagnimitra
- 4.Raghuvamşa
- 5.Kumarasambhava
- 6.Meghaduta
- 7.Rtusamhara

Bunlardan ilk üçü dram, sonrakiler ise şiirdir.

Bu eserler içinde en ünlüsü, Şakuntalā'dır. Eserin büyüklüğü birçok önemli şair ve edebiyatçı tarafından kabul edilmiş ve övgüyle karşılanmıştır.²⁶

²⁶ K.Kaya, *Okyanusun Kıyısında: Hint Edebiyatı Seçkisi*, İmge Yayınevi, Ankara, 2003, 164.

Kālidāsa'nın dehası üniktir ancak bu dönemde Sanskrit dilinde eser vermiş olan tek yazar değildir²⁷. Kālidāsa'nın çağdaşı olan Śudraka da bu dönemin başlıca yazarlarından biridir. "O bir kraldır, yani Kshatriya sınıfındandır. Sten Konow, onun 3. yüzyılda yaşamış Śivadatta adında bir kral olduğunu ileri sürdüyse de bu düşünce bilim adamları tarafından kabul edilmemiştir. Śudraka sözcüğü, Śudra'dan türemiştir. Śudra Hint kast sisteminin en altında bulunan sınıftır. Yazarın kendisine bir kral olduğu halde bu adı seçmesi, bu adın bir takma ad olduğunu göstermektedir."²⁸

Śudraka'nın bilinen tek eseri Mriçchakatikam (Toprak Arabacık)'tır. Toprak Arabacık, içine serpiştirilmiş mizah ve dokunaklılık ile mükemmel bir sosyal dramadır. Realizm ve romantizmin oldukça iyi karışımı ile, eser Sanskrit drama edebiyatında ünik bir yere sahiptir. Kālidāsa'nın eserlerinde imgelem, gerçekliğin üzerine geçerken Śudraka, realizmi imgelemin önünde tutmuştur²⁹.

Bazı önemli Puranalar – Matsya, Vayu, Brahmanda, Vishnu ve Garuda - M.S.4- 7.yy.'lar arasında, yani Gupta Dönemi'nde tamamlanmıştır. Bunlar Kuzey Hindistan hanedanlıklarının şecerelerini de içerirler³⁰. Puranalar, Gupta sanatının büyük bölümünün ikonografik olarak temelini oluşturmuştur. Bunların içinde tanrıların yaşamlarındaki olayların betimlendiği büyük, yüksek kabartma tablolar da yer almaktadır ki bunlar Hint heykeltıraşlığının şaheserleridir. Kuşan döneminde hala

²⁷ S.Wolpert, ., *A New History Of India*, Oxford, 1993, s.91.

²⁸ Kaya, 2003, s.171.

²⁹ Sen, 1988, s.192.

³⁰ A.g.e, s.191.

değişken ve deneysel olan ikonografik formüller, Gupta Döneminde sabit hale gelmiş ve neredeyse tüm ana tipler bu dönemde oluşturulmuştur³¹.

Gupta Dönemi'nde pozitif bilimler alanında da büyük gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerin arkasında her ne kadar Helen ve Roma dünyasıyla olan bağlantılar yatsa da, Hindistan, astronomi, geometri ve cebir alanlarında kendi sistemlerini geliştirmiştir. Dönemin en büyük matematikçisi olan Āryabhata (M.S.476-499), sıfırı ve kesirleri kullanmış, karekök ve küp kök almayı başarmış ve dört bilinmeyenli denklemler çözmüştür. Ayrıca teleskop olmaksızın, gezegenlerin yer ve hareketlerini doğru hesaplamıştır³². Ayrıca dünyanın küre biçimli olduğunu ve kendi yörüngesi etrafında döndüğünü keşfetmiştir³³.

Gupta Dönemi'nde yaşamış olan bir diğer önemli bilim adamı da Varāhamihira (M.S.505-587)'dir. Öğrendiklerini ağırlıklı olarak Yunan bilimine borçludur ve birçok Yunanca terim kullanmıştır³⁴. Varāhamihira, astronomiyi üç dala ayırmıştır: Tantra (astronomi ve matematik), Hora (yıldız falı) ve Samhita (astroloji). Gupta Dönemi'nin sonlarına doğru doğmuş olan, başka bir astronom ve matematikçi de Brahmagupta'dır. Brahmagupta, Newton'dan önce davranarak, "doğanın kanunu gereği her şey yere düşer; çünkü nesnelere çekmek ve tutmak dünyanın yapısıdır" demiştir³⁵.

³¹ Harle, 1994, s.87.

³² Mukerjee, 1984, s.179.

³³ Sen, 1988, s.192.

³⁴ Smith, 1981, s.174.

³⁵ Sen, 1998, s.192.

Gupta Dönemi'nde tıp alanında da büyük gelişmeler görülmektedir. Büyük kentlerde hayvanlar ve insanlar için hastaneler bulunuyordu.

Gupta Dönemi daha pek çok alanda gelişmelere sahne olmuştur ancak bunların en önde geleni kuşkusuz güzel sanatlar ve mimari alanındaki gelişmelerdir.

C. HEYKELTRAŞLIK VE MİMARİ

Gupta Dönemi'nde, üretilen en harika heykeltıraşlık eserlerinde, hem biçimsel hem de ikonografik anlamda uzun bir gelişme dönemi yaşanmıştır. Bu dönemde evrensel bir başarı sergilenmiştir; yaratıcılığın yüksek bir gaye olarak edinildiği bir klasik çağdır. Dönemin form ve üslup standartları, sonraki dönemlerde de sadece Hindistan'da değil, sınırların ötesinde de sanatın gidişatını belirlemiştir³⁶.

Gupta heykeltıraşlık eserleri ve mimarisi genel olarak iç içedir. Eserlerin neredeyse tamamı dinsel içeriklidir. Özellikle Puranalar ve destanlarda geçen olaylar eserler üzerinde betimlenmiştir.

Gupta stiline köklerini bulmak zor değildir. Karakteristik mimari form ve motiflerin birçoğu, Kuşan, Mathurā ve Gandhāra'dan alınmıştır: "T" biçimli kapılar, figürler içeren panellerin eklendiği pervazlar, defne çelengi kalıpları ve akanthus kıvrımları ortaktır. Gupta stili, Kuşan heykeltıraşlığının güç ve hacim vurgusunu alarak, daha geç evrelerdeki zarif ve çizgisel yaratılara evrilmiştir. Gandhāra'dan

³⁶ Harle, 1994, s.87.

alınan özellikler arasında ise en çok, keskin bir açıyla birleşen göz çukurları ve kaşlar dikkat çekmektedir³⁷.

Mathura etkili Gupta stilinin artırılıp mükemmelleştirildiği bir merkez olan Sarnath'ta, büyük bir Buddhist heykel grubu gün yüzüne çıkarılmıştır. Bunlardan bir grup üniktir ve 'ıslak Buddhalar' olarak bilinirler çünkü figürler suya daldırılmış gibi görünürler. Bugün Cleveland'da bulunan başsız 'ıslak Buddha'nın parmakları arasında perde görülmektedir ki bu da Gupta heykeltıraşlığının bir diğer ayırt edici özelliğidir.

Sarnath'ta yaratılan Gupta heykeltıraşlığının başka bir muhteşem örneği de, kanunu öğütleyen ve M.S.5.yy.'a tarihlenen oturan Buddha'dır (Levha II). Bu eserde sadelik ve süsleme arasında ustaca bir denge sağlanmıştır ve bu özelliği ile Gupta sanatının özünü yansıtmaktadır. Heykel, sonraki Buddhist sanat okullarını – Hindistan'ın içinde ve dışında – etkilemiş ve aynı zamanda da Brahmanik sanat üzerinde de dikkate değer ve kalıcı etkiler bırakmıştır. Arkada süslü bir büyük hale bulunmaktadır ve Buddha bir yogi olarak tahtta oturmaktadır. Giysisi yalnızca boyunla el ve ayak bileklerindeki uç çizgilerinden görülebilmektedir.

Geçen yüzyılın sonunda, Gupta metal- işçiliğini yansıtan, dikkate değer bir parça Bihar'daki Sultanganj'da ele geçmiştir. Bu yaklaşık olarak 2,60m. yüksekliğindeki bir Buddha heykelidir ve bakırdan yapılmıştır (Levha III). Günümüzde Birmingham Museum and Art Gallery'de korunan heykel, form

³⁷ A.g.e, s.89.

bakımından Sarnath Buddhalarına yakındır. Torso, kollar ve bacaklarda geniş aralıklı stilize çizgilerle belirtilen giysi kıvrımları, kenarlarda ve alt köşelerde yoğundur. Figür hemen hemen ıslak görünümüdür. Bu unsurlar ve yüzün biraz hüzünlü yapısı, M.S.5.yy. sonları- 6.yy. başlarına işaret edebilir³⁸.

Gupta klasizmi, heykeltıraşlık alanında, erken dönemde popüler kültürler olan Yaksa ve ağaç tapımını, Buddhist ve Cain düşünce biçimleri ve Brahmanik rönesansın sentezini açık biçimde sergilemektedir. Fakat Gupta sanatı, cazibesini insan formunu duyguları okşayıcı biçimde modellemesine borçludur; bu anlamda realist olmalarından söz edilemez. İnsan vücudunun duyarlılığı ile ruhun derin ağırbaşlılığı ve sükuneti, mükemmel biçimde birleştirilmiştir³⁹.

Vidisa bölgesi, önemli bir erken Gupta sanat merkezidir. Buradan birkaç kilometre uzakta yer alan Udayagiri'de, kayaya oyularak yapılmış 20 tane kutsal mekan bulunmaktadır. Bu mağaralar, Hindu sanatının en erken ve tam yapısını göstermeleri bakımından hayati belgelerdir. Erken 5.yy.'a tarihlenen heykeller, birçok ikonografik formülün çoktan kurulduğunu gösterir⁴⁰. Udayagiri'deki en önemli mağaralardan biri 5 numaralı mağaradır. Burada yaklaşık olarak 4m. yüksekliğinde ve 7m. genişliğinde, doğal kayaya oyularak yapılmış bir yüksek kabartma yer almaktadır. Kabartmada, Vishnu'nun üçüncü avatarı olan Varaha (yaban domuzu) enkarnasyonu betimlenmiştir (Levha IV).

³⁸ Craven, *Indian Art*, World of Art, New York, 1987, s.113-115.

³⁹ Mukerjee, 1984, s.235-237.

⁴⁰ S.L.Huntington, *The Art of Ancient India: Buddhist, Hindu, Jain*, New York,1985, s.188-189

“Yeryüzü henüz varlık bulmuş ve dünya sahnesi, evrimin muhteşem draması için düzenlenmiş durumdadır. Sert yüzeyde sıcakkanlı yaratıklar belirecek ve daha sonra insanoğlunun tarihi tomurcuklanacaktır. Bir gölün sakin yüzeyindeki bir nilüfer gibi ya da bilinçdışının karanlığındaki insan bilinci gibi şimdi yeryüzü de kozmik derinliklerin suları üzerinde, taze ve saf bir biçimde huzurla dinlenmektedir.

Ancak evrimin işleyişi, gerilemelere de maruz kalır. Hint görüşüne göre bu işleyiş, en Yüce Tanrı'nın müdahalesini gerektiren, tekrar tekrar ortaya çıkan krizlerle kesintiye uğramaktadır. Evrim çizgisine karşıt işleyen, onu dönemsel olarak durduran, yutan ve şekil verilmiş olanı geri alan, sürekli tehditkar bir karşı akıntı vardır. Bu güç, klasik Hindu mitolojisinde dünyanın derinliklerinin dev yılanı kisvesinde tasvir edilir. Zaman'ın bugünkü gününün erken şafağında, yeni tomurcuklanan dünyanın, kozmik denizin yüzeyinden alınıp en dipteki derinliklere sürüklenmesi işte böyle oldu.

Vishnu'nun devasa bir yabandomuzu biçimini alması da işte tam bu aşamada gerçekleşti. Yabandomuzu, dünyasal varoluş alanına ait olan, yine de bataklıklarda yiyip içen ve su elementine aşına olan sıcakkanlı bir hayvandır. Vishnu kozmik denize bu biçimde daldı. Hayvan biçiminde bedenlenen yüce Tanrı büyük yılan kralın hakkından gelip onu ayakları altında ezerek – düşmanı, birleştirdiği elleriyle sonunda kendisinden aman dilemektedir – henüz çok genç olan Toprak Ana'nın güzelim bedenini

kucakladı; uzun sivri dişine tutunan genç Toprak Ana'yı yeniden denizin yüzeyine çıkardı.”⁴¹

Varaha enkarnasyonunun betimlendiği 5 numaralı mağara, aslında mağaradan ziyade dev bir niş niteliğindedir (Levha IV). Merkezde domuz başlı, insan vücutlu, dev Varaha yer almaktadır. Varaha'nın kas yapısı ve yuvarlak geniş omuzları, hala kuşan stilinin izlerini taşımaktadır⁴². Sol ayağı altında öldürdüğü yılan, omzunda da kurtardığı toprak ana betimlenmiştir. Suların içinden Nagalar Vishnu'ya tapmaktadırlar. Merkez figürün her iki yanında yer alan alçak kabartmalarda, sıralar halinde Sagalar ve göksel yaratıklar, Varaha'nın cesaretini izlerken betimlenmişlerdir. Zimmer, düzenli sıralar halinde dizili olan bu alçak kabartma figürleri, eski Mezopotamya tarzı desenlere benzetmekte ve açıkça eski Yakınoğu hiyerogliflerinden etkilenmiş bu kompozisyonu Hindu üslubu bakımından şaşırtıcı bulmaktadır⁴³.

Udayagiri'deki bir diğer önemli mağara da, 6 numaralı mağaradır (Levha V-VI). Burada kayaya oyulmuş bir veranda ve küçük bir kutsal oda bulunmaktadır. Kutsal odaya açılan kapı, tam merkezde değildir ve pervazlarla lento üzerinde süslemeler yer almaktadır (Levha VII a). Pervazlarda, ortada yarım sütun plasterler ile üst köşelerde Ganga ve Yamuna figürleri yer alır (Levha VII b-c). Giriş kapısının iki yanında ise, içlerinde kapı muhafızı figürlerinin bulunduğu kabartma panelleri yer alır (Levha VIII a-b). Basık vücutları ve yarı saydam alt giysileri erken gupta stili

⁴¹ H.Zimmer, *Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2004, s.91-92.

⁴² Huntington, 1985, s.193.

⁴³ Zimmer, 2004, s.93.

için tipiktir. Kas yapıları Kuşan motiflerini hatırlatsa da vücut formlarında bir yumuşama görülmektedir⁴⁴.

Kapı muhafızlarının yanlarında Vishnu kabartması bulunan paneller yer alır (Levha IX a-b). Vishnu figürleri frontal biçimde ayakta ve dört kollu betimlenmişlerdir. Soldaki panel daha küçüktür (Levha IX a). Sağdakinin üzerinde bir *dhoti* vardır ve mücevherli bir taç takmaktadır. Dört elinden ikisiyle, vücudunu omuzlarından dizlerine kadar saran, geniş bir çelengi tutmaktadır. Figürün göğsünün ortasında ise geniş ve ağır bir kolye yer alır. Ancak buradaki en ilginç nokta, Vishnu'nun iki sembolünün insan formunda betimlenmiş olmasıdır. Sağ alt eli ile dikey duran gürzünün tepesini kavramıştır ve bu gürzün ön kısmı bir kadın görünümündedir. Sol alt eliyle de bir disk ya da tekerleğin üst kenarına dokunmaktadır ve bunun önünde de bir erkek sembolü yer alır. Bu Vishnu paneli de tıpkı kapı muhafızlarında olduğu gibi Kuşan stilini hatırlatmaktadır ancak dışa uzanan kollar ve kişileştirilen atribütler, yeni bir stilin ipuçlarıdır⁴⁵.

Girişin sağ yanında yer alan Vishnu panelinin yanında Dūrgā paneli yer alır. Dūrgā, on iki kolludur ve ellerinde çeşitli Hindu tanrıları tarafından kendisine verilen silahları taşımaktadır. Sol duvarda ise Ganesha kabartması bulunmaktadır (Levha X). Ganesha, Hindu geleneklerine göre tapınmanın başlaması gereken yeri göstermektedir.

Udayagiri'deki bir diğer önemli bölüm de tek yüzlü bir linganın bulunduğu, 4 numaralı mağaradır (Levha XI). Bu eseri tarihlendirmek pek kolay değildir çünkü

⁴⁴ Huntington, 1985, s.190

⁴⁵ Craven, 1987, s.118.

ilişkili bir yazıt bulunmamaktadır. Fakat yüzdeki sadelik, saç buklelerinin ayrı ayrı dikkatli biçimde gösterilmiş olması ve oldukça yalın betimlenen takılar, eserin 5.yy.'ın ilk çeyreğinde yapılmış olduğuna işaret etmektedir⁴⁶.

Hindu tapınakları, Hindistan'ın klasik mimari formu olarak ortaya çıkmıştır. Tıpkı Yunan benzerleri gibi, Hindu tapınağı da, inananların kutsal oda içinde yer alan ikona dua edip hediye sunmak üzere gidebileceği, tanrının evi olarak ortaya çıkmıştır. Her tapınak, Vishnu, Şiva ya da ana tanrıça gibi, özel bir tanrıya aitti. Erken Hindu tapınakları, boyut ve biçim bakımından oldukça sadedirler. Başlangıçta, bir kutsal mekan ve bu mekana girişi sağlayan, biraz daha geniş bir koridordan oluşuyorlardı. Dışarıda, genellikle tanrının çeşitli biçimlerinin ya da mitolojik sahnelerin betimlendiği, güzel heykellerle donatılmış bir sundurma bulunurdu. Çatılar düzdü fakat daha sonraki evrelerde kule biçimli üst yapılar yapılmıştır.

Taş bloklar harçsız olarak bir araya getirilmiştir. Tapınağın bütünü genellikle, minyatür bir kosmos tezahürü olan, döşenmiş, dikdörtgen bir platform üzerine oturtulurdu. Tapınak girişleri de genellikle tanrının heykelleri ve tanrısal görünümlü, insan formu eşleri ile bezenirdi⁴⁷.

Hindu tapınaklarının en eski örneklerinden biri, Sanchi'deki Tapınak 17'dir (Levha XII). M.S.5.yy.'ın ilk çeyreğine (M.S.415)⁴⁸ tarihlendirilen, iyi korunmuş durumdaki tapınağın planı, kare bir kutsal oda (garbha griha) ve ön kısma eklenen

⁴⁶ Huntington, 1985, s.193; J.G.Williams, *The Art of Gupta India: Empire and Province*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 1982.

⁴⁷ Wolpert, 1993, s.91.

⁴⁸ Craven, 1987, s.132.

dikdörtgen bir sundurmadan oluşmaktadır. Kutsal oda taş bloklarla örülmüş duvarlar ile çevrilidir ve yalındır. Tapınak, alçak bir platform üzerine oturtulmuştur. Sundurmanın ön kısmında 4 adet sütun bulunmaktadır. Sütun aralıkları eşit değildir; kapının önünde kalan merkezde aralık geniş tutulmuş ve bu şekilde sütunlar ikili gruplar olarak yerleştirilmiştir. Ancak batı örneklerinde basamakların bulunduğu bu alanda basamak yoktur; basamaklar sundurmanın yan kısımlarında yer almaktadır. Çatı, yan yana dizilmiş kalın ve büyük taş bloklardan oluşturulmuştur ve düzdür.

Bütünü itibariyle oldukça yalın olan tapınağın, kapısında ve sütunlarında plastik süslemelere yer verilmiştir. Sütun kaideleri dörtgendir ve gövdenin üst kısımlarına doğru önce sekizgen ve ardından da on altıgen formunu alır. Sütun başlıkları çan biçimli lotus şeklindedir ve bunların da üzerinde uzanmış aslan betimlerinin yer aldığı dörtgen formlu ikinci bir başlık tipi daha görülmektedir⁴⁹.

Sanchi'deki Tapınak 17, Gupta tapınak formunun karakteristik bir örneğidir. M.S.5.yy.sonu- 6.yy. başlarında bu forma bir kule (sikhara) eklenerek geliştirilmiştir. Bu geliştirilmiş formun en eski örneklerinden biri, M.S.6.yy. başlarına tarihlenen⁵⁰ Deogarh'taki Vishnu Tapınağı'dır (Levha XIII). Ana tapınak kare bir platform üzerine oturtulmuştur ve bu platformun dört yanında da basamaklar yer alır. Tapınak batıya bakmaktadır. Kapı pervazlarının alt kısımlarında kapı muhafızları (Levha XIV a) ve üst köşelerde de Ganga ve Yamuna'nın kişileştirilmiş figürleri görülmektedir

⁴⁹ Huntington, 1985, s.200; Williams, 1982, s.37-39.

⁵⁰ Craven, tapınağı M.S.425 dolaylarına tarihlemektedir. Bkz. Craven, 1987, s.118. Gupta dönemi eserlerinin tarihlendirmesi oldukça karmaşık bir konudur. Günümüze ulaşan çok fazla yapı bulunmaması ve bize ulaşabilenlerin de yazıtlarla desteklenememesi bu problemin başlıca nedenleridir. Tarihlendirme stil- kritik yoluyla yapılmaktadır. Genel görüş Deogarh Vişnu Tapınağı'nın M.S.6.yy. başlarına ait olduğudur. Huntington, 1985; Williams,1982; Zimmer, 2004; Harle, 1994;Smith, 1981; Sen, 1988.

(Levha XIV). Fakat en önemlisi, tapınağın, piramidal forma benzer bir üst yapısı (sikhara) bulunmaktadır.

Tapınağın diğer üç duvarında Vishnu ile ilgili mitolojik olayların betimlendiği büyük paneller bulunmaktadır. Bunlardan en ünlüsü güney duvarı üzerinde yer alan paneldir (Levha XV). Burada Vishnu, kozmik yılan Ananta'nın üzerine uzanmıştır.

“Tanrı, sanki kendi içindeki evren düşünün içine çekilmişçesine zarif, rahatlamış bir duruşla, rehavetle uzanmaktadır. Ayağının dibindeki mütevazı yer Hindu eşine, Nilüfer tanrıçası, zevcesi Lakshmi- Şri'ye ayrılmıştır. Tanrıçanın sağ eli Vishnu'nu ayağını tutmakta, sol eli ise bacağına hafif hafif okşamaktadır. Bu, geleneksel olarak Hindu kadınının efendisinin ayaklarına tapınmasının bir parçasıdır.

Tanrının göbek deliğinden, ayakucundaki tanrıçanın eş- tezahürü olan bir nilüfer büyür. Çiçeğin taç yapraklarında, dört yüzlü demiurgos Brahma oturmaktadır. Yukarıda, Hindu panteonunun en önemli tanrıları sıralanır. Dört yüzlü Brahma'nın sağındaki figür, filine binen İndra'dır. Bir öküzün üzerine oturmuş havada süzülen çift ise, Şiva ile refikası 'Tanrıça' dır. Sağ köşede, oğlan çocuğuna benzer, çok sayıda profili verilen bir figür seçilir; bu büyük bir olasılıkla altı yüzlü savaş tanrısı Skanda-Karttikeya'dır.

Aşağıda beş erkek ve bir kadın figürü yan yana dizilmiştir: Görünüşe göre bunlar Mahābhārata Destanı'nın kahramanı olan beş Pandava prensi ve ortak eşleridir. Bunlar, Vishnu'nun inayetine mazhar olmalarıyla ünlendikleri için onunla ilişkilendirilirler. Büyük destana göre, kraliyet topraklarını bir kumar oyununda kuzenleri Kauravalar'a kaptırırlar. Sonra onu geri alma mücadelesinde bizzat Yüce Tanrı'nın desteğini alırlar. Onların yoldaşları Krishna olarak insan biçimine bürünen Vishnu, prenslere danışman ve savaş arabacısı olarak hizmet eder. Vishnu, son çarpışmanın başlangıcında, liderleri olan Arcuna'ya Bhagavad Gita'nın mukaddes öğretisini ifşa eder, böylelikle onu yeryüzünde muzaffer kılmanın yanı sıra, Arcuna'ya ezeli ve ebedi özgürlük de verir – Deogarh kabartmasında, görünüşe bakılırsa en ortadaki karakter Yudhishtira'dır; solundaki iki kişi Bhima ve Arcuna, sağındakiler ise ikizler Nakula ve Sahadeva'dır. Beşinin ortak karısı Draupadi ise köşede yer alır⁵¹.

Burada, Sarnath Buddhist heykeltıraşlık stiline uzantıları, Hindu motiflerine adapte edilmiştir⁵².

Tapınağın kuzey duvarında, Ganeşa'nın Vishnu tarafından kurtarılması olayının betimlendiği panel yer alır (Levha XVI).

“Nilüfer sapları ve kökleri arasında yiyecek arayan muhteşem bir fil, suyun içinde çok fazla ilerler ve elementin dibindeki yılanlar onu yakalar ve

⁵¹ Zimmer, 2004, s.73-74.

⁵² Craven, 1987, s.121.

bağlar. Boşu boşuna çabalayan devasa hayvan sonunda yüce tanrının yardımına başvurur. Vishnu, Garuda'nın sırtına oturmuş olarak hemen belirir. Vishnu'nun hiçbir şey yapmasına gerek yoktur; orada bulunması bile yeterlidir. Kudretli yılan kral, kraliçesiyle birlikte derhal saygıyla eğilip bağlılığını gösterir. Yılanlar, Evrenin Tanrı Efendisi'nin önünde diz çökerler ve kurbanlarını ona teslim ederler. Filin ayağı hala yılanların güçlü bükümleri arasında kısıtlanmış durumdadır. Klasik Gupta Dönemi'ne (İS dört ila altıncı yüzyıllar) ait bu anıtta, Garuda'nın meleğe benzer bir görünüşü vardır. Vishnu'nun değerli taşlarla bezeli bir tacı ve dört kolu vardır.”⁵³

Doğu panelinde ise Nara ve Narayana betimlenmiştir. Sağda yer alan Nara ve soldaki Narayana, tanrısal sevgi ve dindarlık mesajı veren iki ermiş olarak betimlenmişlerdir. Aynı zamanda Vishnu'nun 22 küçük enkarnasyonunun dördüncüsü olan bu iki figür, Dharma'nın oğullarıdır. Dindarlıklarının bir parçası olarak azla yetinmişlerdir ve bu çileci yapıları rölyefte de mücevher kullanılmayarak gösterilmiştir. Diğer çileciler gibi, toplumun konforundan uzak, kayalık ve vahşi bir mekanda betimlenmişlerdir. Bu nedenle Nara ve Narayana, ağaçtan yapılmış bir çardağın altında oturmaktadırlar ve altlarında aslan ve geyik motifleri bulunur. Bağlılıklarının sembolü olan barışçıl atribütler taşımaktadırlar ki buna tesbih de dahildir. Yukarıda, merkezde yer alan kadın figürü, bir Apsara olan Urvaşi'dir⁵⁴.

⁵³ Zimmer, 2004, s.90-91.

⁵⁴ Huntington, 1985, s.212-213.

Nachna- Kutara'daki Parvati Tapınağı (Levha XVII a-b), Deogarh'taki Vişnu Tapınağı ile hemen hemen çağdaştır ve M.S.500 ya da biraz daha geç bir tarihe mal edilir. Tapınak büyük olasılıkla Şiva'ya adanmıştır ve muhtemelen daha geç dönemlerde Parvatī ile ilişkilendirilmiştir. Gupta sanatının başarılı bir örneği olan tapınak, dönemine göre tamamen farklı bir anlayış ile inşa edilmiştir. Yapı iki katlıdır ve etrafını saran bir geçit bulunmaktadır (Levha XVIII). Görünüşe göre bu tapınak, çok katlı yapısı ve etrafını saran geçidi ile bu tipin en erken örneğidir. Tapınağın üç duvarında ve gezilebilen geçidin duvarlarında pencereler yer alır. Yapının ikinci katı yalnızca ana tapınağın üzerini kaplar, geçit üzerinde kat yoktur.

Tapınağın çatısı günümüze ulaşmadığından formuna ilişkin bilgimiz bulunmamaktadır. Batı yönüne yerleştirilen giriş kapısı, Gupta sanatının en iyi örneklerinden biridir (Levha XIX)⁵⁵. Bu alanda kalite açısından çeşitlilik gösteren heykeller bulunmuştur⁵⁶. Taban, bilinçli şekilde kaba taş bloklarla döşenmiştir ve kayalık bir araziye benzemektedir. Bununla Tapınağın, Şiva'nın evi olan Kailāsa Dağı'nın replikası olduğu ima edilmiş gibi görünmektedir⁵⁷.

Gupta Dönemi'nde taşın yanında tuğla da yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Kanpur'un 20km. güneyinde yer alan Bhitargaon'daki tuğla tapınak en iyi korunmuş örneklerden biridir (Levha XX a). İki basamaklı dendaneler, iki ağır korniş pervazı altında tapınak boyunca devam eden bantlar, M.S.5.yy. ortalarına işaret eden stilistik özelliklerdir. Bhitargaon Tapınağı, mimari açıdan oldukça ilgi çekicidir çünkü üst kısmında yer alan sivri kule 20m. yüksekliğindedir. Duvarlar her

⁵⁵ Huntington, 1985, s.213.

⁵⁶ Harle, 1994, s.111.

⁵⁷ Huntington, 1985, s.213.

tafta oluşturulan tek bir çıkıntı ile dikey olarak birbirine eklenmiş ve byylece c yüzeyli hale getirilmiřtir⁵⁸.

Gupta Dönemi'nde, kuzeybatı Deccan'daki kayaya oyulmuş Buddhist tapınaklarının duvarlarında, en erken Hint resimlerinin rnemleri görülebilir. Buddhism tarihi ve mimarisi, Gupta Dönemi'nde de var olmakla beraber, herhangi bir dönemle sınırlandırılmaz ve ancak kendi tarihi içinde değerlendirilebilir. Bu yüzden Gupta Dönemi sanatı anlatılırken, Buddhist ve Jainist akımlar çalışmanın dışında bırakılmıştır. Ancak bir Buddhist kutsal mekanı olmasına rağmen Acanta Mağaraları konusunda bir istisna yapılmıştır nk 29 mağaradan oluşan dev kompleks, Gupta Dönemi'nde yapılmış olan önemli resim ve heykeltıraşlık eserleri barındırmaktadır (Levha XXI).

Acanta Mağaraları'ndaki freskler M..2.yy.'dan M.S.7.yy.'a uzanan geniş bir süreç içerisine tarihlendirilmektedir. 1879 yılında bu mağaraları ilk keşfedenler, 16 mağarada fresk saptamıştı. Ancak 1910 yılına gelindiğinde birçok fresk yok olmuştu ve yalnızca 6 mağarada – 1, 2, 9, 10, 16, 17 – freskler tam olarak korunabilmiřtir⁵⁹. İlk kaşifler, mağaraları dönemlerine göre değil, bu oyuntuların duvar sıralanışına göre numaralandırmışlardır. Örneğin, 10 numaralı mağara aslında en erken tarihli maęaradır⁶⁰.

⁵⁸ Williams, 1982, s.83-84.

⁵⁹ Kaul, *Trends in Indian Painting: Ancient, Medieval, Modern*, New Delhi, 1961, s.12.

⁶⁰ Craven, 1987, s.122.

Kaul, mağaraları üç döneme ayırır: 9 ve 10 numaralı mağaraları en erken evre olan M.S.50-350 arasına, Kuşan Dönemi'ne tarihler. 16 ve 17 numaralı mağaraları ile 10 numaralı mağaranın bir bölümünü, ikinci evre olan M.S.350-560 arasına, Gupta Dönemi'ne; 1, 2 ve yine 17 numaralı mağaraları da üçüncü evreye yani M.S.550-650 arasına tarihler ki bu dönemde de Geç Guptalar ve Kanauj'da da Harshavardhana kuzeyin hakimidirler⁶¹.

Bu ayırım genel itibariyle doğru görünse de, mağaralar aslında çok uzun bir süre kesintisiz olarak kullanıldığından ve farklı kültürler tarafından eklemeler yapıldığından, bu kadar kesin çizgilerle birbirinden ayırmak pek mümkün görünmemektedir.

1 Numaralı mağara Buddhist keşişlerin barınma ve beslenme işlerini gördükleri bir mekan iken, M.S.5.yy. boyunca aynı zamanda bir tapınma yeri olmuştur. Arka duvarda tapınak biçimli bir göze bulunur ve bunun içinde de bir Buddha heykeli yer alır. Ancak asıl önemli yanı, sağlam kayaya işlenmiş Gupta mimarisini görebilmemizdir⁶² (Levha XXII, XXIII).

17 Numaralı mağarada, M.S.5.yy. ortalarına tarihlenen bazı eserler korunmuştur. Bunlardan biri olan fresklerden birinde Simhala Avadana hikayesi betimlenmiştir ve tüm duvarı kaplamaktadır. Hikayeye göre, erdemli bir tüccar olan Simhala, gemisi karaya vurunca bir adada dişi devlerle yaşar. Gündüzleri bu dişi devler büyü ile güzel kadınlara dönüşürken, geceleri yamyam iblislerle dönüşürler.

⁶¹ Kaul, 1961, s.12.

⁶² Craven, 1987, s.123.

Burada kahraman, güzel bir kadına dönüşmüş olan dev ile arkadaşlık ederken görülmektedir (Levha XXV).

19 Numaralı mağaranın cephesi tamamen Gupta stilinde tasarlanmıştır ve çok sayıdaki Buddha figürü ile Mahayana Buddhizmin zaferi güçlü biçimde gösterilmiştir (Levha XXVI). Ancak sundurmanın sol tarafına krali bir çift yapılmıştır ve aslında bu iki figür, yılanların (Nagalar) kralı ve kraliçesidir (Levha XXVII). Burada Buddha'nın tapınağında girişin hemen yanında muhafız olarak beklemektedirler. Her ikisi de 'krali refah' olarak bilinen pozda, bir bacakları vücutlarına yakın şekilde bükülmüş diğeri aşağı sarkıtılmış vaziyette oturmaktadırlar. Naga kralının başı tıpkı bir hale gibi, çok başlı bir yılan tarafından çevrelenmiştir. Buddhist heykeltıraşlığı ve resim sanatının verimliliği ile Hindu heykeltıraşlığının yükselişi aynı mekanda çatışmıştır⁶³.

⁶³ Craven, 1987, s.128-131.

III. SONUÇ

Guptalar'ın Hindistan tarihi, dini, bilimi ve sanatı üzerinde kalıcı etkileri olmuştur. Özellikle sanat alanında Gupta Dönemi, gerçekten de Hindistan'ın Klasik Dönemi'dir.

Bu dönemdeki en önemli olgu Hinduizmin yeniden öne çıkmasıdır. Bu sayede heykeller ve yapılar üzerindeki kabartmalar, özgün tasarımlara sahne olabilmıştır. Elbette dönemin başlarında, yabancı etkiler daha fazla gözlenmektedir. Mauryalar'ın yıkılmasından sonra, yaklaşık beş yüz yıllık bir yabancı hegemonyasından ve onun bıraktıklarından bir anda kurtulunması beklenemez bir olgudur. Ancak genellikle, yanlış bir biçimde, Karanlık Çağ olarak adlandırılan bu dönemde, Kuzey Hindistan'da hakim olmuş uygarlıkların, Hindistan'ı etkiledikleri kadar Hindistan'dan etkilendikleri de açıktır. Dolayısıyla, bu dönemde Hindistan'da gerçek anlamda ve büyük çaplı bir asimilasyon olduğunu düşünmek yanlış olur. Ancak elbette bu ayrı bir tartışma konusudur.

Bu dönemde Hinduizmle birlikte Hindu sanatının da yükselmesinin yanında Budddhizm de gelişmeye devam etmiştir. Ancak bu gelişim öteden beri Budddhizm merkezleri olan Mathura ve Sarnath'da yoğun biçimde görülürken, Gupta Devleti'nin merkezini teşkil eden Orta Hindistan'da Hinduizmin baskın olduğu görülür. Dönemin sonlarına doğru, Budddhist sanatta da Hindu öğeler görülmeye başlanır. Gupta Dönemi'nde her iki din yan yana yaşamayı başarmıştır ancak Guptalar'dan sonra, Ortaçağ'da Budddhizm adeta Hindistan'dan kovulacaktır.

Gupta Dönemi sanatın her alanında gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Edebiyatta özellikle Kālidāsa'nın eserleri zirveye yerleştirilir. Resim sanatı hakkında çok fazla kalıntı yoktur ancak yazılı kaynaklarda zenginlerin duvarlarını süsleyen güzel resimlerden bahsedilmektedir. Ayrıca Acanta Mağaraları'ndaki freskler de resim sanatı açısından son derece güzel örneklerdir. Ancak Gupta Dönemi'ni ve sanatını en iyi izleyebildiğimiz alan heykeltıraşlık eserleri ve tapınaklardır.

Hun istilası, Gupta Dönemi yapıları için çok ağır sonuçlar doğurmuştur. Yıkım o kadar büyüktür ki, günümüze çok az sayıda eser ulaşabilmiştir. Tabii bu kadar az sayıdaki eser ile tam bir sınıflandırma yapmak pek mümkün değildir ancak genel hatlarıyla değerlendirme yapılabilmektedir.

Gupta Dönemi'nde mimari ve heykeltıraşlık eserleri içe içedir. Tapınaklar klasik formlarına bu dönemde kavuşmuşlardır. Heykellerde zaman zaman Kuşan etkileri görülmekle birlikte, genel olarak vücut hatlarında bir yumuşama söz konusudur. Gupta Dönemi'nin hem mimari hem de heykeltıraşlık eserlerinde benimsediği en önemli özellik sadeliktir. Hem heykeller hem de yapılar, gösterişten uzak durularak yapılmışlardır. Tapınak girişlerinin süslemelerinde bile, çok sayıda figür iç içe kullanılmasına rağmen aralarında bir denge vardır ve karmaşıklık hissi vermez. Dönemin bir başka özelliği de, genel olarak eserlerin İmparatorluğun tüm bölgelerinde birlik göstermesidir.

Gupta Dönemi'nde uygarlık ileri düzeyde gelişmiş ve imparatorluğun yıkılmasıyla, Hindistan'da İlkçağ sona ermiş ve Ortaçağ başlamıştır.

TEZ ÖZETİ

Guptalar'ın kökenleri, M.Ö.6.yy.'da Kuzey Hindistan'da hüküm sürmüş olan Magadha Devleti'ne dek uzanır. Ancak bir imparatorluk olarak tarih sahnesine çıkmaları, M.S.320'de Çandragupta I ile gerçekleşir. Bunu izleyen Samudragupta döneminde imparatorluk sınırları genişler ve ardından Çandragupta II döneminde her açıdan zirveye ulaşılır.

Guptalar'ın Hindistan tarihi, dini, bilimi ve sanatı üzerinde kalıcı etkileri olmuştur. En önemli olgu Hinduizmin yükselişidir. Puranaların önemli bir bölümü bu dönemde son biçimine ulaşmıştır. Hinduizme bağlı olarak Sanskrit de gelişmiş ve dönemin en büyük şairi Kalidasa, Sanskrit edebiyatının en güzel örneklerini vermiştir.

Bilim alanında da son derece önemli gelişmeler yaşanmıştır. Örneğin, bir matematikçi ve astronom olan Aryabhata, ilk kez sıfır sayısını kullanmış ve batı dünyasından çok daha önce, Dünya'nın bir küre olduğunu ve kendi etrafında döndüğünü hesaplamıştır.

Mimari ve heykeltıraşlık açısından, Gupta Dönemi gerçek anlamda Hindistan'ın Klasik Dönemi'dir. Bu dönemde inşa edilen ve tek bir kutsal oda ile verandadan oluşan tapınaklar, Hindu tapınaklarının klasik formudur. Tapınakların yapımında taşın yanı sıra tuğla da kullanılmıştır. Üst yapıyı oluşturan sikhara (kule), bu dönemde yapılmaya başlanmıştır. Tapınakların özellikle girişleri ve daha sonraki

evrelerde de duvarları, konularını Puranalardan alan mitolojik sahne ve figürlerden oluşan kabartmalarla bezenmiştir. Figürlerin vücut formlarında yumuşama görülür. Hem heykeltıraşlık eserlerinde hem de mimaride, dönemin karakteristik özelliği sadeliktir.

SUMMARY

The origins of Guptas, extends to the Magadha Kingdom which was sovereign in Northern India in the sixth century BC. But they became an empire in 320 AD., with Chandragupta I. At the following period of Samudragupta, borders of empire expands and after him, at the period of Chandragupta II, they reach peak in every respect.

Guptas have lasting effects on history, religion, science and art of India. The most important fact is the rise of Hinduism. Most of the Puranas had their final form at this period. Connected to Hinduism, Sanskrit is also developed and Kalidasa who is the biggest poet of the period, gave the most beautiful examples of Sanskrit literature.

There was important developments in science. For example, Aryabhata who was a mathematician and astronomer, used zero for the first time and he discovered that the Earth is a sphere which turns around itself, before the West.

At the point of architecture and sculpture, Gupta Period is truly the Classical Period of India. Temples of this period which consist of a sacred chamber and a porch, are the classical form of Hindu temples. At the construction of temples, they used stone and also brick. As a superstructure, sikhara (tower) begun to built in this period. Specially doorways and, in the later stages of period, walls of the temples decorated with reliefs which takes its subject from Puranas. A softness can be seen

on body forms of the figures. Both in sculpture and architecture, the characteristic feature of the period is simplicity.

KAYNAKÇA

BAYUR, H., *Hindistan Tarihi: İlkçağlardan Gurkanlı Devleti'nin Kuruluşuna Kadar (1526)*, I.Cilt, TTK, Ankara, 1946.

CRAVEN, R.C., *Indian Art*, World of Art, New York, 1987.

HARLE, J.C., *The Art and Architecture of The Indian Subcontinent*, Yale University Press, London, 1994.

HUNTINGTON, S.L., *The Art of Ancient India: Buddhist, Hindu, Jain*, New York, 1985.

KAUL, M., *Trends in Indian Painting: Ancient, Medieval, Modern*, New Delhi, 1961.

KAYA, K., *Hint Mitolojisi Sözlüğü*, İmge Yayınevi, Ankara, 2003.

KAYA, K., *Okyanusun Kıyısında: Hint Edebiyatı Seçkisi*, İmge Yayınevi, Ankara, 2003.

KULKE, H.- ROTHERMUND, D., *Hindistan Tarihi*, İmge Yayınevi, Ankara, 2001.

MAJUMDAR, R.C. [Ed.], *A Comprehensive History of India*, Vol.III, Part I,
People's Publishing House, New Delhi, 1981.

MICHELL, G., *The Hindu Temple; An Introduction to Its Meaning and Forms*, The
University Of Chiago Press,1988.

MITTER, P., *Indian Art*, Oxford History Art, Oxford University Press, New York,
2001.

MUKERJEE, R., *The Culture and Art of India*, New Delhi, 1984.

RAYCHAUDHURI, H., *Political History of Ancient India*, Oxford University Press,
Delhi, 1997.

SANT, U., *Terracotta Art of Rajasthan*, New Delhi, 1997.

SEN, S.N., *Ancient Indian History and Civilisation*, New Delhi, 1988.

SMITH, V.A., *The Oxford History of India*, Oxford University Press, London, 1981.

SPEER, P., *India A Modern History*, The University of Michigan Press, 1961.

WILLIAMS, J.G., *The Art of Gupta India: Empire and Province*, Princeton
University Press, Princeton, N.J., 1982.

WOLPERT, S., *A New History Of India*, Oxford, 1993.

ZİMMER, H., *Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler*, Kabalcı Yayınevi,
İstanbul, 2004.

LEVHALAR LİSTESİ

- I-** Buluntu yeri Mathura. Ayakta duran Buddha heykeli. Kırmızı kumtaşı. Y: 2.17m. Gupta Dönemi, M.S.4.yy. sonu 5.yy. başı. National Museum, Yeni Delhi. Ref: Craven, 1987, s.110.
- II-** Buluntu yeri Sarnath. Kanunu öğütleyen Buddha heykeli. Chunar kumtaşı. Y: 1.60m. Gupta Dönemi, M.S.5.yy. Archaeology Museum, Sarnath. Ref: Craven, 1987, s.114.
- III-** Buluntu yeri Sultanganj, Bihar. Ayakta duran Buddha heykeli. Bakır. Y: 2.25m. Gupta Dönemi, M.S.500. City Museum and Art Gallery, Birmingham. Ref: Craven, 1987, s.114.
- IV-** Buluntu yeri Udayagiri, 5 Nolu Mağara. Yüksek kabartma, Varaha paneli. Y: 3.86m. Gupta Dönemi, M.S.401-402. Ref: Craven, 1987, s.117.
- V-** Buluntu yeri Udayagiri. 5 ve 6 Nolu mağaraların genel görünümü.
- VI-** Buluntu yeri Udayagiri, 6 Nolu Mağara cepheden görünüm. Gupta Dönemi, M.S.401-402. Ref: Huntington, 1985, s.189.
- VII-** a- Udayagiri, 6 Nolu Mağara'nın giriş kapısı; b- c- Giriş kapısının köşelerinde yer alan Ganga ve Yamuna figürleri. Ref: www.stolaf.edu/.../265/images5Udayagiri.html
- VIII-** a- b Udayagiri, 6 Nolu Mağara'nın giriş kapısı yanlarında yer alan muhafız kabartmaları. Ref: Huntington, 1985, s.190.
- IX-** a- b Udayagiri, 6 Nolu Mağara'nın giriş kapısı yanlarında yer alan Vishnu kabartmaları. Ref: Huntington, 1985, s.191.

- X-** Udayagiri, 6 Nolu Mağara'nın sol duvarında yer alan Ganeşa kabartması.
Ref: www.stolaf.edu/.../265/images5Udayagiri.html
- XI-** Udayagiri, 4 Nolu Mağara'da yer alan linga heykeli. Ref: Huntington, 1985, s.194.
- XII-** Sanchi, 17 Nolu Tapınak. M.S.5.yy'ın ilk çeyreği. Ref: Huntington, 1985, s.199.
- XIII-** Deogarh, Vişnu Tapınağı. M.S.6.yy. başları. Ref: Huntington, 1985, s.207.
- XIV-** a-Deogarh Vişnu Tapınağı giriş kapısı, b-kapıdan detay. Ref: Huntington, 1985, s.209.
- XV-** a-Deogarh Vişnu Tapınağı, güney paneli, Anantasayana rölyefi, b-aynı rölyeften detay: Sahadeva ve Nakula figürleri. Ref: Huntington, 1985, s.209.
- XVI-** Deogarh Vishnu Tapınağı, Kuzey paneli, Gajendramokşa rölyefi. Ref: Huntington, 1985, s.211.
- XVII-** a-b- Nachna-Kuthara, Parvati Tapınağı, M.S. 6. yy başı. Ref: Huntington, 1985, s.212.
- XVIII-** Nachna-Kuthara, Parvatī Tapınağı'nın planı. Ref: Michell, 1988, s.93.
- XIX-** Nachna-Kuthara, Parvatī Tapınağı'nın giriş kapısı. Ref: Huntington, 1985, s.213.
- XX-** a- Bhitargaon'daki tuğla tapınak. M.S.5. yy'ın ilk yarısı. b- Uttar Pradesh'te ele geçtiği sanılan pişmiş toprak kabartma, Vishnu, Garuda üzerinde betimlenmiş. Y: 31cm. Brooklyn Museum, New York. Ref: Huntington, 1985, s.214-216.

XXI- Acanta Mağaraları. Genel görünüm. M.Ö. 2. yy- M.S. 7. yy.

XXII- Acanta Mağaraları. 19 ve 1 nolu mağaralar.

Ref: www.edunetconnect.com/cattime/machine/1500i.html

XXIII-Acanta Mağaraları. 1 nolu mağara girişi.

Ref:http://image59.webshots.com/759/9/46/79/2463946790014614098ZCwQhv_ph.jpg

XXIV-Acanta 1 nolu mağara, duvar resmi. Bodhisattva Padmapani. M.S. 5. yy sonları. Ref: Craven, 1987, s.126.

XXV- Acanta 19 nolu mağara,duvar resmi. Simhala ve Dişi Dev. Gupta Dönemi. Ref: nl.wikipedia.org/wiki/Geschiedenis_van_het_In...

XXVI-Acanta 19 nolu mağaranın cepheden görünümü. Ref: Craven, 1987, s.129.

XXVII- Acanta 19 nolu mağaradan rölyef. Naga Kralı ve Kraliçesi. M.S. 5. yy. Ref: Craven, 1987. s.129.

XXVIII- Harihara heykeli. M.S.6. yy. The Asian Arts Museum of Sanfrancisco, California.

XXIX- Vishnu heykeli. M.S. 5.yy.

Ref: www.telegraph.co.uk/culture/art/3664566/A-god...

XXX- a- Kumardevi ve Çandragupta I sikkesi.

M.S.335-370

Altın Dinar

Ağırlık: 7.8 gm

Önyüz: Kral ve Kraliçe

Arka yüz: Tanrıça Ambika (Durga) aslan üstünde oturuyor.

Ref: www.med.unc.edu

b-Samudragupta sikkesi.

M.S.335-370

Altın Dinar

Ağırlık: 7.6 gm

Önyüz: Kral altara kurban sunuyor.

Arkayüz: Oturan Lakshmi

Ref: www.med.unc.edu

c- Samudragupta sikkesi.

M.S. 335-370

Altın Dinar

Ağırlık: 7.9 gm

Önyüz: *Veena* or Lyr çalan Kral.

Arkayüz: Oturan Lakshmi.

XXXI-a-Çandragupta II sikkesi

M.S. 375-414

Altın Dinar

Ağırlık: 7.5 gm

Önyüz: Sola dönük, yay tutan kral

Arkayüz: Lakshmi lotus üzerinde oturuyor

Ref: www.med.unc.edu

b- Kumargupta I sikkesi

M.S. 415-455

Altın Dinarlar

Önyüz: Kaplan vuran kral

Arka Yüz: Tavus kuşunu üzümle besleyen Nehir Tanrıçası Ganga

Ref: www.med.unc.edu

c-Kumara Gupta I sikkesi

M.S. 414-455

Gümüş sikke.

Ağırlık:2,17gm

Ön yüz: Kralın büstü

Arka yüz: Geniş kanatlı Garuda.

Ref: www.en.wikipedia.org/wiki/Gupta_India

XXXII- Aşoka sütunu. Ref: www.asiaexplorers.com/india/sarnath.htm

LEVHALAR

LEVHA I

LEVHA II

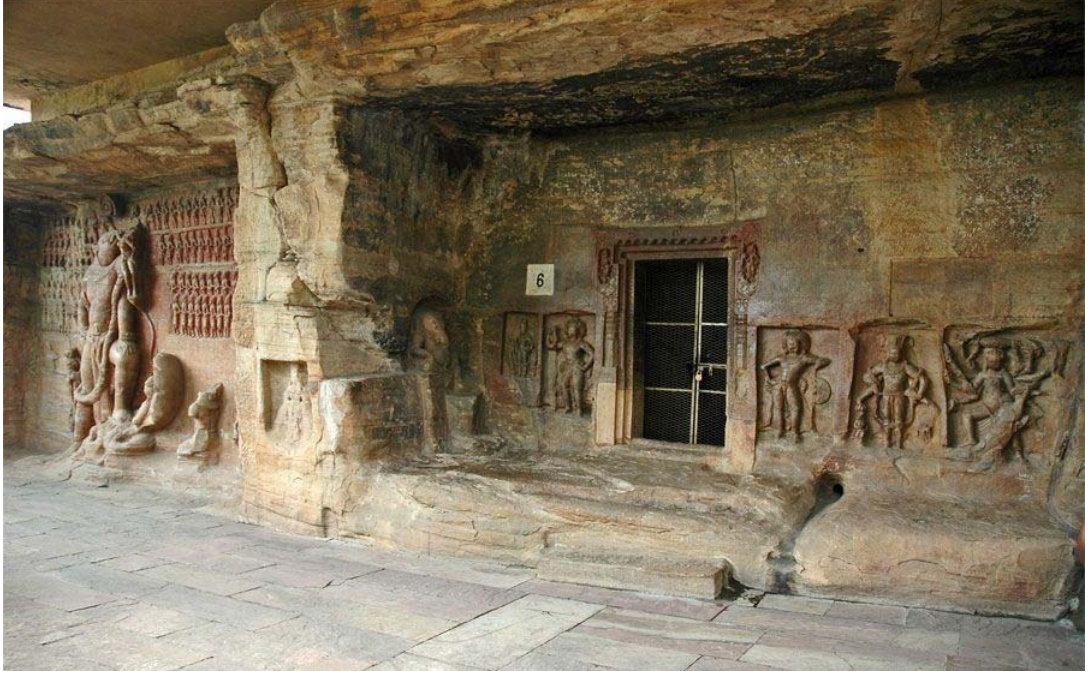
LEVHA III

LEVHA IV

LEVHA V

LEVHA VI

LEVHA VII

a

b

c

LEVHA VIII

a

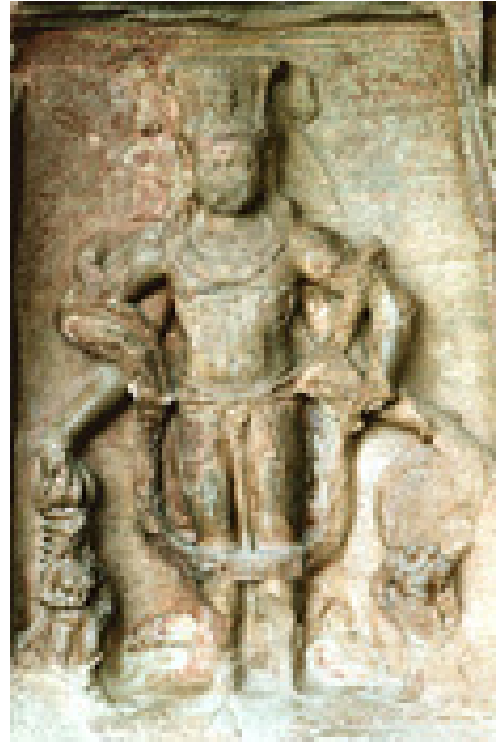

b

LEVHA IX

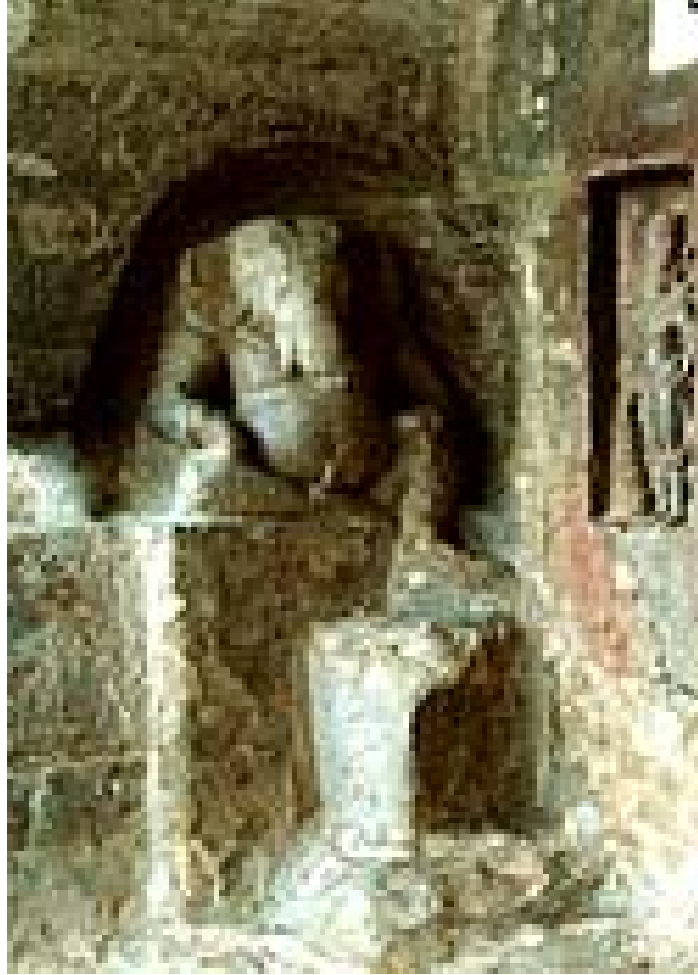

a

b

LEVHA X

LEVHA XI

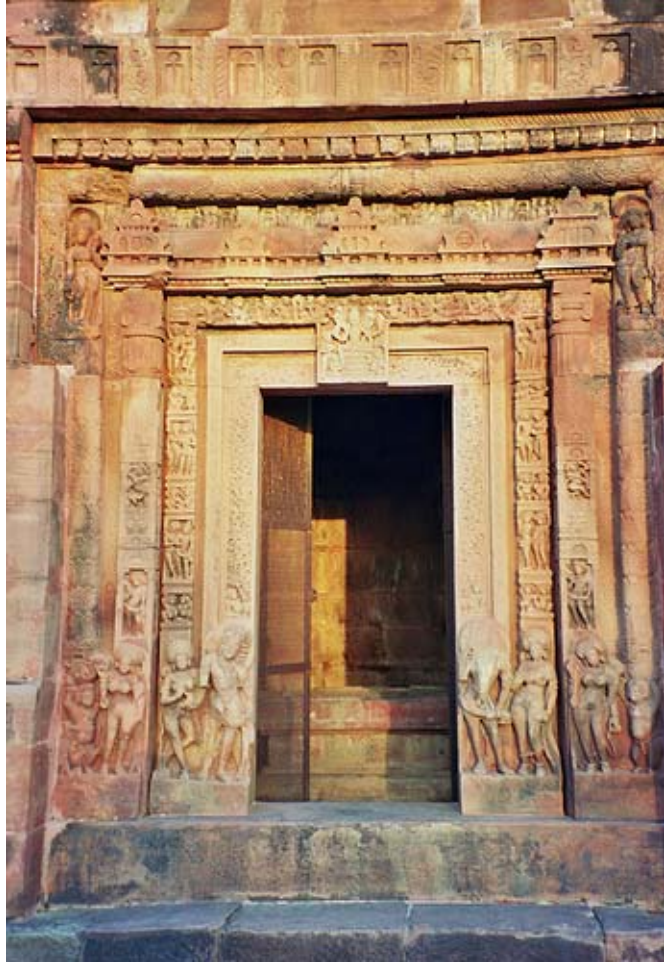
LEVHA XII

LEVHA XIII

LEVHA XIV

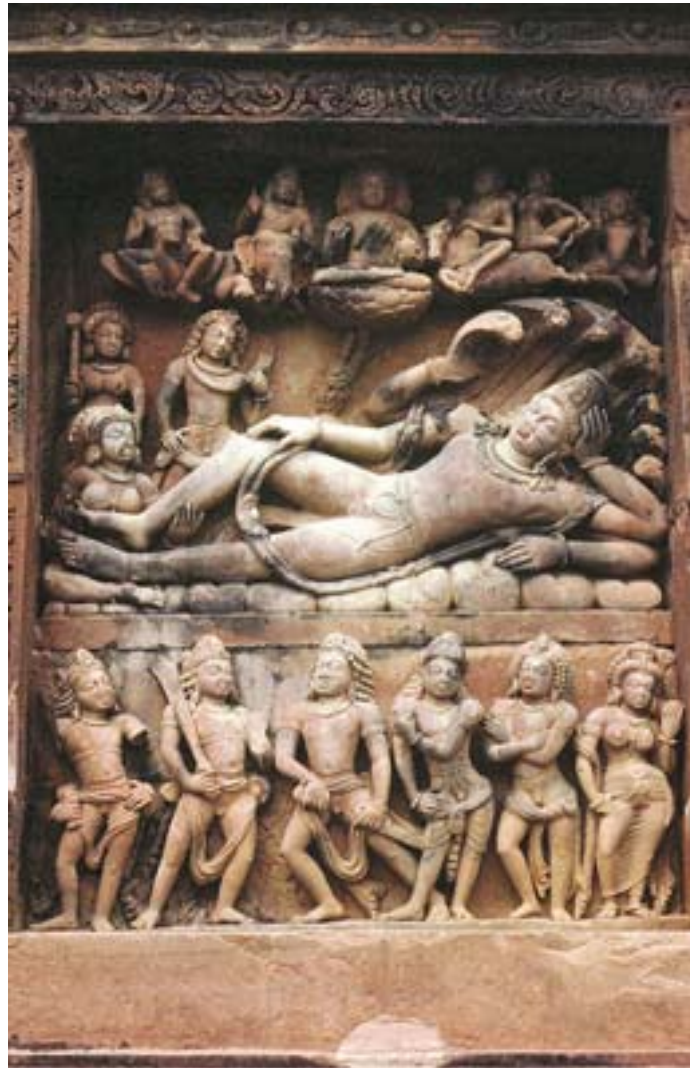

a

b

LEVHA XV

a

b

LEVHA XVI

LEVHA XVII

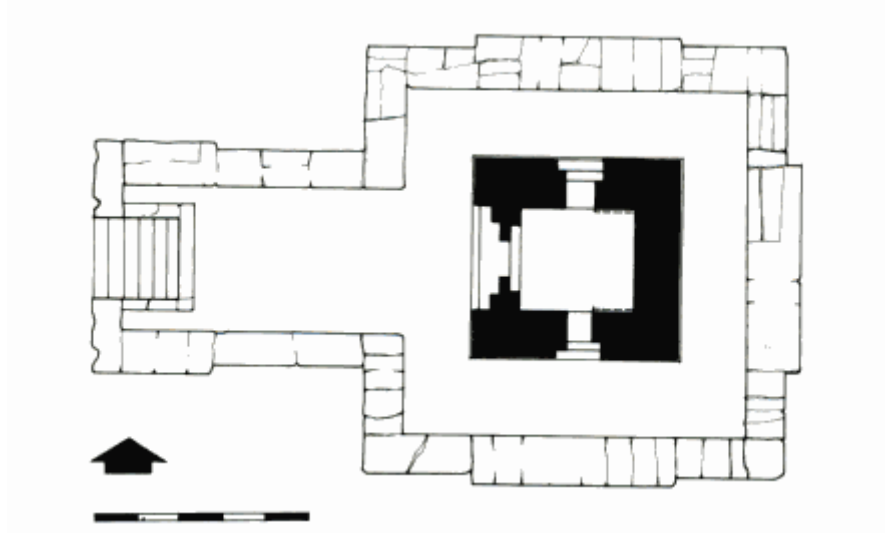

a

b

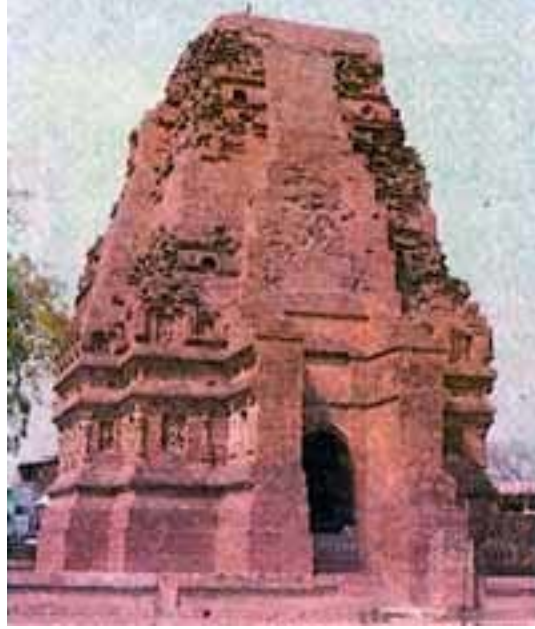
LEVHA XVIII

LEVHA XIX

LEVHA XX

a

b

LEVHA XXI

LEVHA XXII

LEVHA XXIII

LEVHA XXIV

LEVHA XXV

LEVHA XXVI

LEVHA XXVII

LEVHA XXVIII

LEVHA XXIX

LEVHA XXX

a

b

c

LEVHA XXXI

a

b

c

LEVHA XXXII

